

HOÀN THIỆN PHÁP LUẬT VỀ ĐIỀU TRA TỘI PHẠM MUA BÁN, CHIẾM ĐOẠT MÔ HOẶC BỘ PHẬN CƠ THỂ NGƯỜI Ở VIỆT NAM

NGUYỄN TRỌNG LUÂN*

Bài viết nghiên cứu về thực trạng và giải pháp hoàn thiện pháp luật về điều tra tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người ở Việt Nam. Các giải pháp bao gồm: bổ sung các quy định pháp lý, tăng cường trách nhiệm của các tổ chức và cá nhân liên quan, đào tạo chuyên sâu cho lực lượng thi hành án; đồng thời, nhấn mạnh tầm quan trọng của hợp tác quốc tế và xây dựng cơ sở dữ liệu thống nhất để nâng cao hiệu quả trong công tác điều tra và phòng ngừa loại tội phạm này. Việc hoàn thiện hệ thống pháp luật sẽ góp phần bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp của công dân và bảo đảm an ninh trật tự xã hội.

Từ khóa: Pháp luật về điều tra; tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô; bộ phận cơ thể người.

This article examines the current state and proposes solutions for improving the legal framework governing the investigation of crimes related to the trade and appropriation of human tissues and body parts in Vietnam. The proposed measures include supplementing legal provisions, strengthening the responsibilities of relevant organizations and individuals, and providing specialized training for law enforcement agencies. At the same time, the article emphasizes the importance of international cooperation and the establishment of a unified database to enhance the effectiveness of crime investigation and prevention in this area. Improving the legal system will contribute to protecting citizens' legitimate rights and interests while ensuring social order and security.

Keywords: Law on investigation; crimes involving the trade and appropriation of tissues; human body parts.

NGÀY NHẬN: 04/7/2025

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 12/10/2025

NGÀY DUYỆT: 14/11/2025

DOI: <https://doi.org/10.59394/qlnn.358.2025.1350>

1. Đặt vấn đề

Những năm gần đây, tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người đang có chiều hướng gia tăng và diễn biến phức tạp tại nhiều quốc gia, trong đó có Việt Nam. Đây là loại tội phạm đặc biệt nghiêm trọng, không chỉ xâm phạm trực tiếp đến quyền con người mà còn tiềm ẩn nguy cơ hình thành các đường dây, tổ chức tội phạm

xuyên quốc gia. Mặc dù hệ thống pháp luật Việt Nam đã có những quy định điều chỉnh, đặc biệt trong *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) và pháp luật liên quan đến hiến, lấy, ghép mô, bộ phận cơ thể người nhưng vẫn còn tồn tại nhiều hạn chế trong quá trình điều tra, nhận diện và xử

*ThS, Học viện Cảnh sát Nhân dân

lý hành vi phạm tội. Hiện nay, một số quy định pháp luật hiện hành chưa theo kịp thực tiễn, chưa đáp ứng được yêu cầu phòng, chống loại tội phạm có tính chất tinh vi, biến tướng dưới nhiều hình thức hợp pháp. Trong bối cảnh đó, việc nghiên cứu thực trạng pháp luật hiện hành và đề xuất các giải pháp hoàn thiện pháp luật về điều tra tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người là rất cấp thiết.

2. Thực trạng pháp luật về điều tra tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người ở Việt Nam

Thực tiễn cho thấy, hệ thống pháp luật Việt Nam đã có những bước hoàn thiện quan trọng nhằm nâng cao hiệu quả phát hiện, xử lý hành vi vi phạm. Việc ban hành các văn bản dưới luật một cách kịp thời đã thiết lập nền tảng pháp lý cần thiết cho việc tổ chức và triển khai hoạt động hiến, lấy, ghép mô và bộ phận cơ thể người. Những quy định này không chỉ giúp chuẩn hóa quy trình thực hiện mà còn hỗ trợ hiệu quả công tác điều trị cho các bệnh nhân mắc bệnh nan y, mạn tính, từ đó, đóng góp tích cực vào việc cứu sống người bệnh; đặc biệt có ý nghĩa nâng cao nhận thức xã hội về bảo vệ sức khỏe và trách nhiệm cộng đồng trong việc tham gia hiến tạng vì mục đích nhân đạo. Tại khoản 1, 2, 3, 4 Điều 154 *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025) đã quy định rõ về tội danh “mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người”. Điều này đã thể hiện thái độ không khoan nhượng của Nhà nước đối với loại tội phạm xâm phạm nghiêm trọng đến quyền con người; đồng thời, thể hiện sự nhận thức đầy đủ và quyết tâm của Nhà nước trong đấu tranh với loại tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người.

Các quy định của *Luật Hiến, lấy, ghép mô, bộ phận cơ thể và hiến lấy xác người* năm 2006 cùng với các văn bản hướng dẫn thi hành đã tạo hành lang pháp lý giúp phân định rõ giữa hành vi hợp pháp (hiến tặng) và

hành vi vi phạm pháp luật hình sự (mua bán, chiếm đoạt). Bên cạnh đó, pháp luật tố tụng hình sự quy định rõ ràng về trình tự, thủ tục điều tra, thẩm quyền và trách nhiệm của cơ quan điều tra, kiểm sát viên, điều tra viên giúp bảo đảm tính khách quan, hợp pháp trong hoạt động điều tra tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người.

Ngoài ra, các quy định trong *Luật Hiến, lấy, ghép mô, bộ phận cơ thể và hiến lấy xác người* năm 2006 và các văn bản hướng dẫn thi hành cũng góp phần định hướng hành vi hợp pháp, tạo cơ sở pháp lý để nhận diện và phân biệt giữa hành vi tự nguyện hiến tạng và hành vi mua bán, chiếm đoạt vì mục đích thương mại. Đây là bước đi cần thiết nhằm nâng cao hiệu quả rắn đe, phòng ngừa và xử lý các hành vi vi phạm ngày càng tinh vi, có tổ chức trong lĩnh vực này. Tại khoản 1 Điều 3 quy định: “Mô là tập hợp các tế bào cùng một loại hay nhiều loại khác nhau để thực hiện các chức năng nhất định của cơ thể người (như: giác mạc, da, xương, mạch máu, van tim...)”. Trong khi đó, “bộ phận cơ thể người” được hiểu là những phần cơ thể được tạo thành từ nhiều loại mô khác nhau và đảm nhận các chức năng sinh lý nhất định, như: tim, gan, thận, tay, chân, đầu... Tuy nhiên, pháp luật hiện hành chưa coi hành vi mua bán mô hoặc bộ phận cơ thể của chính bản thân mình là hành vi cấu thành tội phạm theo Điều 154 *Bộ luật Hình sự* năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025); từ đó, tạo ra khoảng trống pháp lý cần được xem xét khi xây dựng, hoàn thiện chính sách hình sự liên quan đến lĩnh vực này.

Ngày 29/4/2008, Chính phủ ban hành Nghị định số 56/2008/NĐ-CP quy định về tổ chức, hoạt động của ngân hàng mô và trung tâm điều phối quốc gia về ghép bộ phận cơ thể người. Tuy nhiên, qua thực tiễn đấu tranh phòng, chống tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người cho thấy, đã xuất hiện nhiều hành vi vi phạm liên quan

đến việc chiếm đoạt, mua bán mô hoặc bộ phận cơ thể người, trong khi các chế tài xử phạt hành chính hiện hành vẫn chưa đủ mạnh để ngăn chặn hiệu quả.

Thứ nhất, các quy định về dấu hiệu pháp lý của tội phạm đôi khi chưa rõ ràng, gây khó khăn cho cơ quan điều tra trong việc thu thập chứng cứ và chứng minh yếu tố “mua bán”, “chiếm đoạt” trong các giao dịch trá hình. Một số hình thức phạm tội mới, như: môi giới hiến tạng qua mạng xã hội, làm giả giấy tờ để hợp thức hóa hoạt động mua bán chưa được điều chỉnh một cách đầy đủ và kịp thời trong các văn bản pháp luật. Sự phối hợp giữa các cơ quan tiến hành tố tụng trong một số vụ án cụ thể còn thiếu chặt chẽ, ảnh hưởng đến hiệu quả điều tra và xử lý.

Thứ hai, các quy định hiện hành vẫn còn thiếu các hướng dẫn chuyên sâu về thủ tục điều tra đặc thù đối với loại tội phạm này, đặc biệt là khi có yếu tố xuyên quốc gia hoặc khi người phạm tội và người bị hại là người thuộc nhóm yếu thế.

Thứ ba, việc bảo đảm quyền con người trong quá trình điều tra cũng đặt ra nhiều thách thức, nhất là trong những vụ án liên quan đến người chưa thành niên, người bị lừa đảo hoặc người hiến bộ phận cơ thể vì hoàn cảnh kinh tế khó khăn.

3. Giải pháp hoàn thiện

Trong bối cảnh tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người ngày càng diễn biến phức tạp với nhiều thủ đoạn tinh vi, việc hoàn thiện hệ thống pháp luật nhằm nâng cao hiệu quả điều tra loại tội phạm này là yêu cầu cấp thiết.

Một là, rà soát, bổ sung và làm rõ các quy định trong *Bộ luật Hình sự* và *Bộ luật Tố tụng hình sự* liên quan đến hành vi mua bán, chiếm đoạt mô, bộ phận cơ thể người. Những hành vi, như: môi giới, quảng cáo trá hình, làm giả giấy tờ để phục vụ cho mục đích thương mại hóa bộ phận cơ thể cần được cụ

thể hóa thành tội danh độc lập, có khung hình phạt đủ sức răn đe. Theo đó, cần thiết lập các tội danh riêng biệt đối với hành vi môi giới, tổ chức, quảng cáo, tiếp tay cho hoạt động mua bán mô, bộ phận cơ thể người nhằm bảo đảm tính minh bạch và khả thi trong áp dụng pháp luật. Đồng thời, quy định rõ trách nhiệm hình sự đối với cá nhân và pháp nhân có liên quan, kể cả trong lĩnh vực y tế. Việc hoàn thiện khung pháp lý là tiền đề quan trọng để nâng cao hiệu quả điều tra, truy tố, xét xử loại tội phạm đặc biệt nghiêm trọng này.

Hai là, xây dựng quy định pháp lý về trách nhiệm pháp lý của các tổ chức, cá nhân trung gian, như: cơ sở y tế, ngân hàng mô, tổ chức điều phối hiến - ghép tạng trong việc quản lý, giám sát quá trình hiến, lấy và ghép mô, tạng. Cần thiết xây dựng các quy định pháp lý cụ thể về trách nhiệm pháp lý của các tổ chức, cá nhân trung gian, như: cơ sở y tế, ngân hàng mô và các tổ chức điều phối hiến - ghép tạng. Các chủ thể này chịu sự giám sát chặt chẽ và có trách nhiệm giải trình trong toàn bộ quá trình tiếp nhận, xét duyệt và thực hiện việc hiến, lấy, ghép mô, tạng. Việc ban hành quy định về nghĩa vụ báo cáo, lưu trữ hồ sơ, kiểm soát nguồn gốc mô, tạng là rất cần thiết; đồng thời, phải có chế tài xử lý nghiêm minh đối với hành vi vi phạm của các cá nhân, tổ chức nhằm bảo đảm tính răn đe. Bên cạnh đó, tăng cường thanh tra, kiểm tra định kỳ và đột xuất hoạt động của các đơn vị liên quan. Việc thiết lập khung pháp lý minh bạch sẽ góp phần bảo đảm tính công khai, đúng quy trình, từ đó, bảo vệ quyền con người và tính mạng người bệnh.

Ba là, tăng cường cơ chế phối hợp giữa các cơ quan tiến hành tố tụng trong việc phát hiện, khởi tố, điều tra và xử lý loại tội phạm này. Vì vậy, cần thiết lập hệ thống cơ sở dữ liệu quốc gia thống nhất liên quan đến thông tin về người hiến, người nhận và các ca ghép tạng; phối hợp chặt chẽ với các cơ quan tiến hành tố tụng, như: Công an, Viện Kiểm sát và

Tòa án, theo đó, thiết lập quy trình hợp tác chặt chẽ, trao đổi thông tin, phối hợp trong từng giai đoạn tố tụng để bảo đảm tính hiệu quả và thống nhất trong việc xử lý các vụ án. Từ việc xây dựng và duy trì một cơ sở dữ liệu đồng bộ sẽ tạo ra một hệ thống minh bạch, giúp bảo vệ quyền lợi hợp pháp của người hiến, người nhận và phòng, chống các hoạt động tội phạm liên quan đến ghép tạng.

Bốn là, công tác đào tạo, bồi dưỡng chuyên sâu cho điều tra viên, kiểm sát viên và thẩm phán về kiến thức y học, đạo đức sinh học và pháp luật chuyên ngành để nâng cao năng lực xử lý các vụ án có tính chất phức tạp, đan xen giữa yếu tố pháp lý và y tế. Các chuyên gia trong các lĩnh vực y tế cần được mời giảng dạy, cung cấp kiến thức thực tiễn về các vấn đề y học liên quan đến tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô, bộ phận cơ thể người. Điều này, giúp các cán bộ tố tụng hiểu rõ hơn về các quy trình, kỹ thuật y tế liên quan đến ghép tạng, từ đó, đưa ra quyết định chính xác trong quá trình điều tra và xét xử. Ngoài ra, đẩy mạnh việc nâng cao hiểu biết về đạo đức sinh học để giúp các cơ quan tố tụng nhận diện và giải quyết đúng đắn các vấn đề nhạy cảm liên quan đến quyền lợi của người hiến và người nhận mô, tạng.

Năm là, xây dựng cơ sở dữ liệu thống nhất để nâng cao hiệu quả trong công tác điều tra và phòng ngừa loại tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô, bộ phận cơ thể người. Cơ sở dữ liệu cần phải tích hợp thông tin liên quan đến người hiến, người nhận và các ca ghép tạng, giúp các cơ quan chức năng để giúp dễ dàng theo dõi, kiểm tra và đối chiếu các thông tin trong suốt quá trình điều tra. Thông qua cơ sở dữ liệu thống nhất, các cơ quan điều tra có thể phát hiện sớm các dấu hiệu của tội phạm xuyên quốc gia; đồng thời, hỗ trợ quá trình hợp tác quốc tế trong việc chia sẻ thông tin và truy bắt tội phạm.

Sáu là, mở rộng hợp tác quốc tế trong điều tra và phòng ngừa loại tội phạm xuyên quốc

gia thông qua cơ chế tương trợ tư pháp, chia sẻ thông tin và kinh nghiệm điều tra với các quốc gia có hệ thống pháp luật tiên tiến, từ đó, tạo điều kiện cho việc điều tra hiệu quả và đồng bộ hơn trong thực tiễn áp dụng pháp luật. Trên cơ sở hợp tác với các quốc gia trên thế giới, việc học hỏi kinh nghiệm quốc tế cũng giúp các cơ quan chức năng tiếp cận thông tin về các mạng lưới tội phạm quốc tế, từ đó, ngăn chặn và truy bắt các đối tượng phạm tội hoạt động xuyên quốc gia. Nhờ vậy, nhóm tội phạm này sẽ được ngăn chặn và xử lý hiệu quả hơn, góp phần bảo vệ quyền lợi hợp pháp của người dân trên phạm vi toàn cầu.

4. Kết luận

Việc hoàn thiện pháp luật về điều tra tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người ở Việt Nam là vô cùng quan trọng trong bối cảnh tội phạm này ngày càng có những diễn biến phức tạp. Nhận thức sâu sắc vấn đề và thực hiện đồng bộ các giải pháp hoàn thiện pháp luật về điều tra tội phạm mua bán, chiếm đoạt mô hoặc bộ phận cơ thể người ở Việt Nam không chỉ giúp bảo vệ quyền lợi hợp pháp của công dân mà còn nâng cao hiệu quả trong công tác điều tra và xét xử, tạo ra một môi trường pháp lý minh bạch, công bằng trong phòng chống tội phạm góp phần bảo vệ quyền lợi hợp pháp của công dân và bảo đảm an ninh trật tự xã hội. □

Tài liệu tham khảo:

1. Chính phủ (2008). *Nghị định số 56/2008/NĐ-CP ngày 29/4/2008 quy định về tổ chức, hoạt động của ngân hàng mô và trung tâm điều phối quốc gia về ghép bộ phận cơ thể người*.
2. Hoàng Kim Khuyên (2025). *Hoàn thiện pháp luật về bảo trợ xã hội cho người cao tuổi hiện nay*. Tạp chí Quản lý nhà nước, số 353 (6/2025).
3. Quốc hội (2006). *Luật Hiến, lấy, ghép mô, bộ phận cơ thể người và hiến, lấy xác năm 2006*.
4. Quốc hội (2015, 2017, 2025). *Bộ luật Hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017, 2025)*.
5. Quốc hội (2015, 2025). *Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2025)*.